

הפסיקו לתמרן והתחילו להילחם

צח משה¹

* * *

הגישה המסורתית בה צה"ל נוקט בשנים האחרונות מול אויביו היא גישת "התמרון" – שיטה לפיה פגיעה ב"מרכזי הכובד" של האויב בפעולה התקפית ממוקדת תוביל לקריסתו. עם זאת, האויב מולו אנו עומדים כיום השתנה. נקודות אלו חסרות את החשיבות שייחסנו להן בעבר, וגישה זו כבר אינה גורמת להפסקת הלחימה. לטענת הכותב, על צה"ל לחזור לראות את התמרון כדרך להשגת יתרון על האויב, תוך קידום מטרת-על חדשה – "שחיקה". לפי גישה זו, יש להיערך למלחמה של ממש, ולמקד את הלחימה בפגיעה קטלנית בחיילי האויב, ובהשמדתם בצורה יעילה. כך, צה"ל יוכל לעמוד בציפייה ממנו להכרעה מהירה ולהגנה על מדינת ישראל ותושביה מפני כלל האיומים.

* * *

מזה מספר שנים נמצאים כוחות היבשה של צה"ל בתהליך שינוי המונע ממספר גורמים, ביניהם גם השתנות האויב. את המקום של 'התל המבוצר' ו'פיתת הרק"ס' תפסו 'טיהור המרחב' וההתמודדות עם 'שטחים סגורים'. ברם חרף השינויים באזורי הלחימה ובטכניקות להתמודדות עם האויב לא עברה המחשבה הצה"לית את השינוי במלואו. בחשיבה הצבאית המוקדשת לתחום לחימת היבשה קיימים עדיין שרידים של תקופות קודמות. מאמר זה ינסה לענות לשאלה כיצד לעבור כברת דרך נוספת בחשיבה על מנת להתמודד עם האויב העומד מול צה"ל בצורה מועילה יותר ועל מנת לקיים תיאום ציפיות מול הרמה הממונה ומול כוחות היבשה.

באסטרטגיית צה"ל נכתב:

"שינויים בסדר העדיפויות הלאומי מובילים לצמצום ההשקעה בביטחון לטובת פיתוח חברתי וכלכלי. לצד זה נשמרת הציפייה להכרעה מהירה ולהגנה מפני כלל האיומים".²

¹ סגן-אלוף צח משה הינו ראש ענף תורת לחימה במפקדת זרוע היבשה. הכותב מבקש להודות לד"ר עדו הכט על הארות והערות מחכימות.

² אמ"ץ/תוה"ד, "אסטרטגיית צה"ל", אתר צה"ל, אוגוסט 2015, עמ' 11, <https://tinyurl.com/ybes7z23>.

כלומר למרות השינוי באופי המשימות ובאופי לחימת היבשה (שינוי תפיסתי שנבע מתוך הניסיון של צה"ל בשנים האחרונות), עדיין מצופה מצה"ל להכריע את האויב מהר. על מנת לעמוד ביעד זה אימץ צה"ל באופן מסורתי את 'הגישה התחבולנית' הנקראת גם 'גישת התמרון' הגורסת פעולה התקפית ממוקדת לנקודות התורפה של האויב על מנת לשבש את אפקטיביות הפעולה של האויב מוקדם ככל האפשר ועוד.³

במילים אחרות גישה מסורתית זאת גורסת כי פגיעה ב'מרכזי הכובד' של האויב תוביל לקריסתו. טענת המאמר תהייה כי כיום, בכל הקשור לאויב שמולו נלחם צה"ל, הנקודות הללו חסרות את החשיבות שייחסנו להן בעבר. האויב נמנע מריכוז מאמצים, ומשימתו המרכזית היא לגרום לנזק משמעותי בגוף וברכוש. לכן פגיעה בנקודות ספציפיות לא תביא בהכרח לקריסה של מערכתיו, ומוטב לנו להתכונן למלחמה ארוכה, להיות קטלניים לכל אורכה, למקסם את היתרונות היחסיים האפשריים של צה"ל על אויביו ולפתח גישה שתאפשר בניין כוח המותאם ליתרונות צה"ל והמנצלת את חסרונות האויב.

מאפייני האויב

האויב שאליו נערכנו משנות ה-50 ואילך, פעל על הקרקע והתנגש לרוב עם כוחותינו פנים אל פנים, תוך שהוא אינו חושש לצאת לשטח הפתוח. הוא היה אויב שנקט בלחימה סדורה. האויב, הצבא המדינתי שהכרנו, נערך במבנים מוכרים: חטיבות, אוגדות וכדומה שהתנהלו על פי תורה שהייתה מוכרת לנו ממחוזות אחרים. משום שהצבאות היו שייכים למדינות, ידענו ביתר קלות לנתח קשרים, אינטרסים, עסקאות נשק וכדומה, ובדרך זאת לנסות לנתח פעולות עתידיות. האויב שמולו אנו מתמודדים כיום, שונה מזה שאליו התכוננו עשרות שנים.

האויב תוקף כיום בכל הממדים ההתקפיים – מהגובה, מתחת לקרקע, ברשת האינטרנט, פנים אל פנים, ובעורפנו. בנוסף משתמש האויב בממד הגנתי מערכתי, והוא הממד האזרחי. האויב נטמע באוכלוסייה האזרחית ומסתתר במתקנים רגישים תוך ניצול לרעה של הדין הבינלאומי.

הפעולה של האויב אינה מתבססת על מסות של חיילים המסודרות בעוצבות ענק, בוודאי בכל האמור לגבי קרב ההגנה שלו. לאויב יש כוחות קטנים התוקפים באש תלולת מסלול את עורף מדינת ישראל מתוך מספר רב של כפרים ושכונות, ועליהם שומרים כוחות שתפקידם למנוע מצה"ל להגיע למוקדי הירי. כך האויב יכול לפרוס את כוחותיו באזורים המאפשרים למספר קטן של חיילים להכריע מספר גדול – מעברים הכרחיים, שטחים בנויים, סבוכים וכדומה.

³ שם, עמ' 15.

שטחים אלו מחייבים את התוקף להשקיע מספר גדול של חיילים על מנת להכריע כוח קטן של האויב. כוח גדול בשטח מורכב כזה יתנהג, כמעט בהכרח, כ'פיל בחנות חרסינה', מצב המשחק לידי האויב, והוא ודאי ינצלו בממד התודעתי.

הקלישאה השגורה על ההבדל בין צה"ל לבין צבאות נאט"ו גורסת כי היתרון של צה"ל הוא בכך שהוא יודע היכן תתרחש המלחמה הבאה, ולכן הוא יכול להיערך טוב יותר אליה. האויב העצים יתרון זה פי כמה, ובעוד צה"ל צריך להיערך לחימה בכמה זירות, לוחמי האויב יודעים בדיוק היכן יתקיים הקרב שבו הם יילחמו. לרוב חיילי האויב נולדו בגזרת הלחימה שלהם, והם מכירים אותה בצורה האינטימית ביותר. ההיכרות עם השטח היא יתרון שאין שני לו. זאת ועוד, בעבר חיילי צה"ל חשו שהם מגינים על הבית, והיום צה"ל הוא המגיע לבית של לוחם האויב (לעיתים ממש לבית השייך לו). האחרון מרגיש את החרב על הצוואר, ועל היכולות של אדם אשר חרב חדה מונחת על צווארו נכתב די והותר.

צה"ל מאמן את מפקדיו לגישת 'פיקוד משימה', ובכך הוא נהנה ממהירות פעולה של הגייסות מול אויב שחינך את מפקדיו לא לבצע דבר ולהמתין עד קבלת פקודה מפורשת. כיום רבים מפעולות האויב, לרבות הירי הארטילרי, מתבצעים על פי תוכנית עתויה קבועה מראש, ללא קבלת פקודה, וללא הפסקה. החיסרון הטמון בצורת פעולה מסוג זה הוא בחוסר יכולת לסנכרן את הפעולה ולמקדה. היתרון טמון בחיסכון בהנחיית הלוחמים על מנת שימשיכו להילחם.

כלי הנשק של האויב אינם פגיעים כפי שהיו בעבר. היום הוא מייצר ורוכש כלי נשק זולים המסבים נזק רב יחסית. כלי נשק אלו רבים וזולים, ופגיעה בהם מצריכה השקעת משאבי איתור עצומים, וכלי נשק מדויקים שהשימוש בהם יקר.

בעוד הצד הישראלי משקיע מיליארדי שקלים בכיפת ברזל, בתשתיות מיגון והתרעה צבאיות ואזרחיות, האויב אינו משקיע בתשתיות או בכלי נשק הגנתיים בכלל. האויב משקיע בתשתיות המסייעות לו להסתתר ואגב אורחה ממגנות אותו עד שהוא מחליט לצאת להתקפה. הדבר אינו מסתכם בהיבטים טכניים בלבד, אלא בתרגום המצב שבו נמצאים הצדדים. הצד הישראלי חושב על מיגון ומשקיע במיגון, והדבר מונע ממנו באופן טבעי (או לפחות מעכב אותו) לתרגם את המשאבים הקיימים לו לפיתוח אמצעים שיפגעו בצורה קטלנית יותר באויב. במאמרו "כיפת ברזל קו מאזינו החדש", כינה תת-אלוף מאיר פינקל את התופעה הזאת בשם "מנטליות של קו מאזינו".⁴ האויב, מנגד, משקיע את כל משאביו בחשיבה ובאמל"ח המיועדים לפגוע בחיילי צה"ל. האויב נמצא במגננה, אך מושקע כל כולו בתקיפת חיילי צה"ל.

⁴ מאיר פינקל, "כיפת ברזל – קו מאזינו החדש", מערכות 461, עמ' 11.

במלחמות העבר ידענו את שעלינו ליטול מן האויב על מנת לעקר את יכולת הלחימה שלו. ברמה הטקטית ידעו המפקדים כי עליהם לחפש את האמצעים המאפשרים צליחה; ברמות הטקטיות הגבוהות יותר חיפשו מפקדות; ברמה המערכתית חיפשו שיירות אספקה או עתודה משמעותית; וברמה האסטרטגית חיפשו להשמיד את המרכיבים המדינתיים שאפשרו את המשך המלחמה. מה נבקש להשמיד עכשיו? הרי משימתנו היא הסרת האיום על העורף (מנהרות, ירי עקיף, סב"ר וכדומה), ולא עוד מניעת כיבוש שטחים נרחבים ממדינת ישראל. גישת התמרון של צה"ל הכתובה בספרי התורה של הרמות השונות גורסת השמדה של מרכזי כובד בצורה המהירה ביותר. אך אם אנחנו מקבלים את הטענות לגבי מאפייני האויב, המופיעות בחלק הראשון של המאמר, נדרש לטעון כי אומנם ללא טנק גישור לא ניתן לצלוח את המכשול (לדוגמה, הצבא הסורי), אבל ללא פקודה מפורשת למפעיל משגר הטילים, עדיין מסוגל הוא לירות לעבר ישראל, והדבר הוכח בעימותים האחרונים.

לפיכך

המסקנה הראשונה היא שהאויב בנה מערכת המשולה ללטאה מסוג 'שממית'. כאשר השממית נרדפת על ידי טורף, היא מסוגלת להשיל את זנבה מעליה; בזנב נוצרת פעולה עצבית של התפתלות, ובכך הוא מטעה את הטורף המתנפל עליו, בעוד השממית ממשיכה במנוסתה. בתקופה שבה לשממית אין זנב היא פגיעה יותר, אולם היא מגדלת במהירות זנב חדש וחוזרת לפעול כרגיל. שרשרת הפו"ש (ומרכזי כובד נוספים שאליהם כיוונו בעבר) של האויב משולה לזנב השממית. גם אם נכה בה, הכוחות הקרביים ימשיכו לחיות ולהכות בנו זמן רב. זמן זה יכול להספיק להפעיל את מערכת הפו"ש (הטקטית לפחות) מחדש. אינני טוען שהשמדת מרכיבי הפו"ש, לרבות המפקדים עצמם (כפי שקרה במערכת 'צוק איתן'), אינה חשובה להכרעת הקרב. נכון לחפשם ולהשמידם, אך זהו אינו לב העניין.

כמו בעבר גם היום עלינו להגדיר מחדש את הנכסים החיוניים של האויב ולמקד את בניין הכוח והפעלתו על מנת ליטול אותם, ובכך לגרום לאויב נזק בלתי הפיך למשימתו. לטעמי נכס חיוני זה, 'גוף השממית', הוא לא אחר מאשר חיילי האויב עצמם. הם פועלים עצמאית, הם אינם מחויבים למוקד שלטוני מדינתי והם אינם חייבים לקבל פקודות מפורשות על מנת לפעול. אם כך ניתן לשאול מה הבשורה? הרי ברור שאם נהרוג את החיילים של הצד השני, אזי נפגע בו אנושות, אומר לאלו שהיום איננו מוכנים לעשות זאת, לא בצורה יעילה ולא בצורה מועילה. איננו מכוונים את עצמנו להשמיד את לוחמי האויב כמטרת על. לא פיתחנו מספיק תפיסות, שיטות לחימה ואמל"ח ייעודי. בעבר הלא רחוק פיתחנו תרחישים, תפיסות, אמל"ח ותורות

לחימה על מנת למנוע ממדינות האויב לחצות את המכשולים השונים; מה באמת פיתחנו עבור השמדה מהירה וקטלנית של לוחמי אויב בתוך כפרים? הרי הגעה לכפר בלבד לא תכריע אותם.

המצב הקיים בצה"ל

בספרות המקצועית מתקיים דיון מתמשך באשר לגישות הלחימה השונות – תמרן מול שחיקה. בעיניי קיים צורך לפתוח את הדיון גם כאן כראשית הצירים לבניין הכוח של צה"ל. בתורת צה"ל מוגדרת השחיקה באופן הבא:

שחיקה היא פחות הדרגתי ביעילותו של כוח צבאי כתוצאה מהצטברות של אובדן אנשים ואמצעים חומריים עקב פגיעה פיזית בהם [...] ⁵.

על פי גישה זאת מפקד כוח האויב יפסיק להילחם כאשר יבין כי הוא מפסיד יותר לוחמים ואמצעי לחימה, מאשר הנדרשים לו על מנת לממש את משימתו. לעומת זאת התמרן מוגדר כך:

תמרן הוא מיקום והפעלה של כוחות במרחב הלחימה כשילוב של תנועה ואש, כדי להשיג מצב יתרון על האויב לשם ביצוע המשימה או השגת הכרעה [...] ⁶. בגישת התמרן, המטרה היא להביא את האויב למצב שבו הוא חסר יכולת התנגדות על ידי ערעור יכולתו ורצונו ללחום, ולא דווקא בגרימת נזק חומרי. ⁷

ניתן לשים לב שההגדרות שונות האחת מן השנייה בתכלית. גישת השחיקה גורסת השמדת האויב כחלק אינהרנטי. לעומתה עניינו של התמרן הוא לפגוע מכה אנושה בנקודות שימוטטו את האויב, כך שזה לא יוכל להילחם. השמדת האויב תהיה פועל יוצא בלבד של התמרן על מנת להשיג את הפגיעה בנקודות הרגישות שלו. בהמשך הדיון "מתייצבת" התחבולה לצד התמרן בלבד, והתמרן מתקשר לאתוסים ולסיסמאות כגון 'מעטים מול רבים', 'חלשים מול חזקים' ו'עניים מול עשירים'. וכך נכתב:

כלומר, הוא [התמרן – צ.מ.] מאפשר מצב שבו החלשים גוברים על החזקים, או השגת תוצאות משמעותיות בעלות נמוכה (עלות במשאבים בכלל ובכ"א בפרט). לעומת זאת שחיקה [...] מחייבת את ניצחון החזק על החלש או את הרבים על מעטים, ועלותה לרוב גבוהה, גם בכוח אדם שלנו ושל האויב וגם במשאבים. ⁸

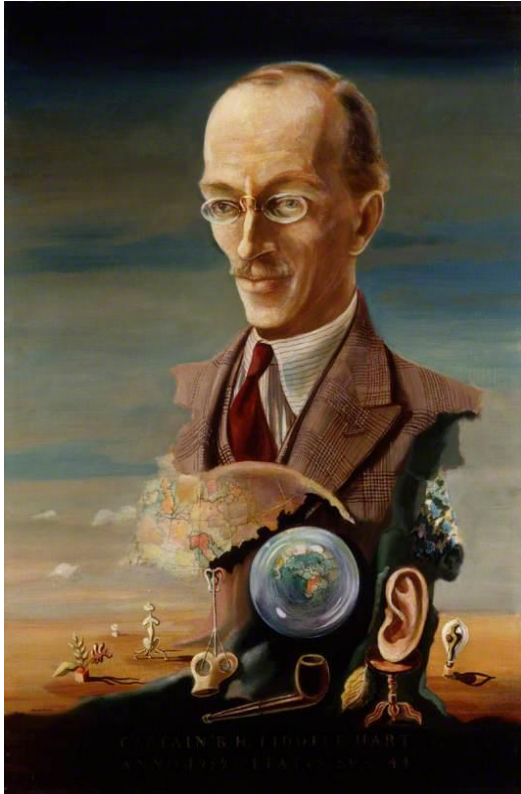
⁵ אמ"ן/תוה"ד, תורת המבצעים, עמ' 72.

⁶ שם, עמ' 70.

⁷ שם, עמ' 71.

⁸ שם, עמ' 74.

אם כך הוא, וכך כתב צה"ל בתורת הלחימה, אזי מדוע הוא ממשיך לבחור בתמרון כגישה הנבחרת? מדוע אנחנו עדיין דשים בזיהוי מרכזי כובד ומנסים להשמידם על מנת להכריע את הקרב? מדוע אנחנו עדיין מאמצים את התמרון כגישה השלטת? הרי התמרון, כפי שנאמר, הוא המאפשר ניצחון החלשים על החזקים. מי הם החלשים ומי הם החזקים במצב שבו נמצא צה"ל?

איור 1: פרוטרט סוריאליסטי של באזיל לידל הארט, מאת הצייר הגרמני היין הקרות'. הקביל את המלחמה להתגוששות בחשיכה בין שני אדם.

(מתוך: Art UK)¹¹

מי הם העשירים ומי העניים? מי הם הרבים ומי הם המעטים?

במאמרו "מקלאוזוביץ ללידל הארט" כותב ד"ר שגיא טורגן:

הלכה למעשה, תפיסת ההפעלה של צה"ל (לפחות בעבר) בקרב ההתקפה יישמה את תורתו של ההוגה הבריטי לידל הארט יותר מכל הוגה אחר.⁹

כדוגמאות מביא טורגן את מבצע 'חירם', מבצע 'אבירי לב' ועוד.

לידל הארט הקביל את המלחמה להתגוששות בחשיכה בין שני בני אדם. הרוצה לנצח, לדידו, יצטרך לגשש את דרכו אל היריב, לאוחזו, להבין היכן נמצאות נקודות התורפה שלו, ולתוקפם בעוצמה:

בחר בנקודה החלשה של יריבך והכה בה בכל הכוח האפשרי [...].¹⁰

⁹ שגיא טורגן, "מקלאוזוביץ ללידל הארט, צה"ל משנה תפיסה", מערכות 465, עמ' 38.

¹⁰ ב. ה. לידל הארט, *מחשבות על המלחמה* (ישראל: מערכות, 1989), עמ' 243.

¹¹ <https://www.artuk.org/discover/artworks/sir-basil-henry-liddell-hart-156748>

לידל הארט צידד ברעיון המיפון – הטנק, המטוס והארטילריה המתנייעת :

אכן לאחר שלפני מאות בשנים המרנו את זרועות האדם בכלי נשק מכאניים [...] מחייב ההיגיון האבולוציוני את המרת רגליו באמצעי תנועה מכאניים.¹²

התנועה המהירה, המשולבת באש, לעבר נקודות החולשה והפגיעה בהן, תוביל להתמוטטות היכולת של הצבא האויב להתקיים, כך גרס לידל הארט. באותה העת הוא זיהה נקודות חולשה טקטיות ומערכתיות, והציע לפעול נגדן בחוזקה :

אם תבחר, לעומת זאת, בקו המאיים על מספר יעדים אלטרנטיביים, נמצאת מסיח את מחשבותיו ואת כוחותיו [של האויב – צ.מ.], יתר על כן, זוהי הדרך החסכונית ביותר להסחה.¹³

לידל הארט תיאר כיצד המפקד יתחבל בצורה המיטבית בכך שיבחר מספר נתיבים, יגרום לאויב לרכז כוחותיו מול נתיבים אלו, ואז יכה את נקודת התורפה שבה בחר. העומד מול עינו של לידל הארט הוא האויב המגבש תמונת מצב, מקיים הערכת מצב ואז מחליט לרכז מאמץ מול המאמץ העיקרי של אויבו. לידל הארט ממשיך :

שכן היא [ההסחה – צ.מ.] מאפשרת לך להחזיק את החלק הגדול ביותר של כוחותיך על קו הפעולה האמיתי שלך.¹⁴

קרבות המופת בצה"ל, אלו הנלמדים בבתי הספר הצבאיים, הם קרבות תמרון העונים לתיאור של לידל הארט. קרבות שבהם לרוב הגה המפקד תחבולה מיוחדת, ובעזרתה הוא הכריע את האויב. אם כי קיים נתון שאנו נוטים להתעלם ממנו לא פעם: גם קרבות התחבולה המובהקים ביותר הסתיימו רק במצב פתיחה עדיף, כזה שאפשר השמדה חומרית מהירה של האויב. קרבות, כגון 'אום כתף' שעליו פיקד אריאל שרון במלחמת ששת הימים, או מבצע 'חורב' שעליו פיקד יגאל אלון, על אף שנפתחו בהפתעת האויב, הסתיימו בהשמדתו, ולא בכניעתו ללא קרב.

לידל הארט היה חלק מתנועת הוגים שהתאימו את תפיסת עולמם לאתגרים שראו בשטח, אתגרים אלו אינם בני קיימא עוד. האויב השתנה והאתגרים השתנו יחד איתו. בהתאם אנחנו צריכים להגדיר מחדש מי הם החזקים, ומי הם החלשים במזרח התיכון של שנות האלפיים, ומה המענה לאתגרים ששמים לנו אויבינו.

¹² שם, עמ' 96.

¹³ שם, עמ' 220-221.

¹⁴ שם, שם.

תמרון או שחיקה?

*Consider our enemies in the War on Terror, Men who believe, literally, that they are on a mission from God to destroy your civilization and who regard death as a promotion are not impressed by elegant maneuvers. You must find them, no matter how long it takes, then kill them.*¹⁵

לרוב מורגש שגישת התמרון וגישת השחיקה הן גישות מתחרות. אם הצלחת "לתמרן" כלומר להפתיע את האויב ואיימת על נקודות התורפה שלו, או אז יבין האחרון כי לא נותר לו אלא להיכנע, אחרת יושמד ("לאו דווקא בהתמקדות בגרימת נזק חומרי" – כפי שנכתב למעלה ומובא בתורת המבצעים של צה"ל). במאמרו "The Maneuver Warfare Fraud"¹⁶ מבקר ויליאם אואן, המחבר, בחריפות את אלו החושבים כי קיימות שתי גישות מתחרות, וביניהם את סר באזיל לידל הארט. טענותיו העיקריות של המחבר הן:

(א) לא קיימות שתי גישות מתחרות או חלופיות – תמרון ושחיקה – כפי שמציירים זאת חסידי התמרון; השיטות הן משלימות.

(ב) המצדדים בתמרון כשיטה המנצחת מלחמות, נשענים עליה ללא סימוכין היסטורי (אווך שואל במאמר "כמה קרבות נוצחו בעבר על ידי הפעלת התמרון הקלאסי, כפי שהובא כאן במאמר?").

(ג) הניצחון מחייב שבירת הרצון של האויב להילחם, ואת זאת לטענתו הגדירו בצורה טובה זיומיני, קלאוזוביץ, פיק ופוש. עבור זה, חשבו האחרונים, כי יש להרוג באויב כמה שיותר. לכן הציוד בתמרון כגישה יחידה, גם על ידי לידל הארט, נעשה לטעמו מתוך הצגה מוטעית של הנתונים והסתמכות על אירועים היסטוריים בצורה בררנית ולא על אמת היסטורית. המסקנה המתקבלת היא שהתמרון צריך לחזור למקום הטבעי שלו שהוא הדרך ליצור יתרון על האויב על מנת להפעיל שחיקה, להרוג בו, בצורה יעילה יותר. כלומר להשמיד כמה שיותר אויב ובכך לשבור את רוחו.

דיוויד רודמן מעלה במאמר¹⁷ שפרסם לפני כשנתיים, שלוש סיבות שהובילו לדעתו את ישראל לאימוץ גישת התמרון כבר מראשית ימיה: (1) היעדר עומק אסטרטגי שחייב אותה להעביר מהר

¹⁵ Ralph Peters, "In Praise of Attrition", *Parameters* (November 2004), p. 28.

¹⁶ William Owen, "The Maneuver Warfare Fraud", *Small Wars Journal*, <https://tinyurl.com/y85rdr2>.

¹⁷ David Rodman, "From Maneuver to Attrition: the Transformation of the Israel Defense Forces?" *Small Wars Journal*, 5. 3.2016, <https://tinyurl.com/hwks5qd>.

את המלחמה לצד האויב, כך שלא יבתרה. (2) החייל הישראלי יכול היה להיות מגויס לזמן קצר על מנת להימנע מפגיעה בכלכלה. (3) חוסר יכולת להסתמך על סיוע של מעצמה בהיבטי אספקה ובהיבטי תמיכה מדינית בינלאומית. לעומת ישראל, לטענת הכותב, לערבים הייתה תמיכה רחבה לאור מצאי הנפט והחוזק הכלכלי. כלומר רודמן טוען כי הדבר החשוב ביותר שהיה על ישראל לעשות על מנת למצות את המלחמה ולהשיג הישגים, היה לקצר את זמן המלחמה.¹⁸ בהמשך המאמר¹⁹ טוען רודמן כי משנת 2000 בחרה ישראל בגישת השחיקה, גם אם מבלי להכריז על כך, זאת בשל ארבעה גורמים עיקריים: א) לישראל אין טעם להיכנס לעורף של המדינות הניצבות מולה משום שהיא אינה תוקפת מדינות. ב) אין לישראל אינטרס לשלוט בשטח אחר עם אוכלוסייה עוינת. ג) ישראל היא "הרבים" והאויב הוא "המעטים" – גם במשאבים וגם באנשים. ד) אין מעצמה שתיחלץ לעזרת הארגונים במלחמה מול ישראל. רודמן בעצם אומר שישראל משוחררת יותר, בהרבה, מבחינת זמן ומשאבים על מנת להסיר את האיום בצורה יסודית. קשה להתווכח עם טענותיו של רודמן.

אז מה צריך לעשות? תפיסה, תורה, אמל"ח ואימון לשחיקת האויב!!

לפעמים נראה, ודאי בצה"ל, כי שחיקה היא גישת ה"ראש בקיר" החכמה פחות מאחותה ה"אינטליגנטית" ו"האלגנטית". לטעמי השאלה היא מה הגישה המתאימה לאתגרים שמציב שדה הקרב. גם לגישת השחיקה נכתבו תפיסות ותורות המחייבות לימוד. במאמרו של ויליאם אוון, שהובא לעיל, מציג הכותב גישת שחיקה. לדוגמה, גישתו של גנרל פוש הצרפתי, אשר אותה הציג בשנת 1903 בספרו "עקרונות המלחמה". ארבעת העקרונות של פוש הם: אתר (find), הצר את יכולות התנועה של האויב (fix), תקוף (strike), זנב (exploit). הפגישה עם עקרונות אלו מזכירה מעט תקיפה של תאו על ידי להקת לביאות. הלהקה מוצאת את הבהמה הגדולה לבד, הלביאות מתייצבות מכל צדדיה, תוקפות את הטרף, ואם זה מנסה לברוח, תרדופנה אחריו הלביאות עד הכנעתו. אין לכותב שורות אלו הכוונה לפתח את הגישה מעבר לכתוב או לטעון כי זו דרך מושלמת על מנת לטפל בבעיה. עם זאת לטעמי יכול מודל זה להיות דוגמה למסגרת לבניין הכוח על כל המרכיבים שלו. די לאיש המקצוע לקרוא את העקרונות ולפתחם בהתאם לאתגרי צה"ל.

במאמרו בגיליון התשיעי של "בין הקטבים" גורס אלוף חליוה כי צה"ל מכלה את משאביו תוך שהוא ממשיך לעשות עוד מאותם הדברים שאינם משפרים את האפקטיביות שלו בשדה

¹⁸ רודמן מתעלם מעוד נתון אחד בהקשרים של אימוץ תורת לידל הארט, והוא הזיקה של מפקדי צה"ל לתורת הבריטית והגרמנית.

¹⁹ Rodman, ibid.

הקרב.²⁰ חליוה מפרט את התחומים שבהם עלינו להשקיע את הכסף שייחסך מהפסקת ההשקעה בדברים חסרי אפקטיביות בשדה הקרב. כאילו כדי להשלים את הדברים שהחל להביע אלוף חליוה, אבקש להוסיף מספר אמצעים שנרצה לפתח ולקנות עוד על מנת ליצור עליונות מול אתגרי היבשה. אעשה זאת על בסיס המודל של פוש כדי להשלים, כביכול, את המודל גם בהקשרי בניין כוח.

Find – אנחנו צריכים עוד אמצעי איכון אדם ואמצעי איכון ירי, מכל הסוגים, מכל הזוויות וממרחק רב ככל הניתן, והם צריכים לזהות תנועה וירי של האויב ולהכווין את אש צה"ל לכיוונם במהירות ובאופן קטלני. אמצעים אלו צריכים להיות בידי כוחות היבשה ותחת שליטתם.

Fix – אנחנו צריכים עוד אמצעי הגנה על חיילינו על מנת שנוכל להכניסם למקום מאוים כשהם ממוגנים, ובכך להצר את תנועת האויב. מעבר למיגון החיילים, ותחת אותו רעיון, אנחנו צריכים עוד כלים בלתי מאוישים שיוכלו לנוע במקומות שאין ביכולתנו להכניס אליהם חיילים מטעמים שונים. דבר נוסף הוא הדמיות מציאות (מצג שווא) שעלינו ליצור אצל האויב – רעיון עתידי שלטעמי יש לפתחו בהקדם. אויב שיזהה תנועה מכל עבר יחשוש לזוז על מנת לא להתגלות, ובכך יוצרו צעדיו. אמצעים קריטיים נוספים הם אמצעי אחיזת שטח המשרתים גם את הסעיף הראשון. אויב "מכותר" ייטה לעשות טעויות רבות יותר.

Strike – אנחנו צריכים עוד חימוש מהיר יותר וקטלני יותר. החימוש הזה צריך להיות מסוגל לקבל פקודות (גם אוטומטיות במידה מסוימת) מהכלים המאתרים את האויב. כלי הנשק של החיילים צריכים להיות קטלניים יותר ומהירים יותר על מנת שיוכלו להשמיד את האויב ביתר קלות. כלים, שאינם נמצאים בידי לוחמי היבשה, צריכים לתקוף מכל הממדים: מהקרקע, מתחת לקרקע ובעיקר מממד האוויר, והם יונחו על ידי כוחות היבשה.²¹

Exploit – היכולת לזנב באויב היא תוצר נלווה של כל הנושאים שבהם דנו, אך יותר מאמל"ח מתאים, הדבר צריך להיות מוטמע בתורה של צה"ל – יצירת "חור" במערך הצה"לי המכתר את האויב, על מנת שהאויב יוכל לברוח משם, מה שיאפשר לצה"ל להרוג בו תוך כדי נסיגתו.

יש לשלב בצורה הרמונית יותר את התמרון עם האש ולשקול את עדכון שיווי המשקל בין שני המרכיבים הללו. נהוג לחשוב כי האש העקיפה מסייעת לתמרון, ואולי היא מסייעת לפגוע באויב

²⁰ אהרון חליוה, "יעוד מאותו דבר" – על הצורך בדילוג תפיסתי, בין הקטבים 9, עמ' 9.
²¹ על ממד זה כתב בפירוט רב אלוף קובי ברק, מפקד זרוע היבשה: קובי ברק, "השמייים אינם עוד הגבול - הצורך בלוחמה רב ממדית ביבשה ובאווירייה יבשתית", בין הקטבים 11-12, עמ' 37.

הנמצא בתוך המחילות, הבתים והשטחים הסגורים האחרים, עלינו לשנות זאת ולתת לתמרן לסייע לאש לפגוע באויב.

סיכום

במפגש שהתקיים בין גנרל מונטגומרי לבין מפקד דיביזיה 7 ומפקדיו, ולאחר שהקשיב מונטגומרי לתכניות של המפקדים, הגיב הגנרל במשפט הבא:²²

"*No more maneuver – fight a battle*", או בתרגום לעברית: הפסיקו לתמרן והתחילו להילחם.

ניכר בבירור שהשאיפה לתמרן תחבולני שיסיים את המלחמה, כפי שנלמד בצה"ל, אינו מספיק מול האתגרים שאותם מציבים אויבנו. על צה"ל לפתח שיטות לשחיקת האויב ולהשמדתו בצורה יעילה. מלחמה כזאת תארך זמן רב, ויחידות צה"ל יצטרכו להיות קטלניות לאורך כל הימים. מלחמה כזאת צריכה להימדד בכמות לוחמי אויב הרוגים גדולה יותר בהרבה מהכמות שאותה יספוג צה"ל.

אינני חושב שנצליח להגיע לכל לוחם אויב שיימצא בזירת הלחימה. אני חושב שבמצב שיווצר נצטרך להתלבט בין הטלת כוחותינו ללחימה באזורים ה'מכאיבים' לנו, לבין הטלת כוחותינו לאזורים ש'יכאיבו' לאויב. היתרון בגישה הראשונה ברור: גישה ישירה המנסה להביא להפחתת העומס על העורף בצורה המהירה ביותר. החיסרון הוא שקרוב לוודאי אזורים אלו הם הערוכים ביותר והחזקים ביותר של האויב, ולכן הלחימה בהם תהיה מורכבת.

נקיטת הגישה השנייה נוסתה בעבר והוכחה כאפקטיבית במסעות המלחמה של גייגס חאן. כאשר היה חאן צועד עם צבאו לעבר עיר גדולה, הוא היה דואג להשמיד כל כפר בדרך. עד שהיה מגיע לעיר הגדולה, היו כוחות האויב בורחים מפניו ומפני הסיפורים ששמעו על מסעותיו.²³ בהתאם לכך יחתור צה"ל להשמיד את האויב במערכים החלשים יותר שלו במחיר ספיגת ההתקפות, מתוך רצון שהשמדת מרחבים אלו ביתר קלות תביא את האויב להבין שהוא מפסיד לוחמים ושליטה במרחבים רבים.²⁴

לאחר החלטה על שיטת הפעולה יהא על צה"ל להתחיל בהשמדה שיטתית של לוחמי האויב באזור שאליו יגיעו כוחותינו. עלינו לקחת דוגמה מצבאות שעמדו מול אויב דומה לזה שצה"ל ניצב מולו. למשל, האסטרטגיה של היהודים במלחמתם מול הרומאים. כידוע היהודים היו בצד המפסיד במלחמה זאת, וחוששני שיש לצד הרומאי קשר לכך. מאפייני הלחימה של היהודים

²² C. Barnett, *The Desert Generals* (Bloomington, Indiana, 1982), p. 271.

²³ גיק ותרפורד, *גייגס ח'אן* (אור יהודה: דביר, 2010), עמ' 142, 165.

²⁴ בשונה ממסעות המלחמה של גייגס חאן, הכוונה כאן היא שצה"ל ישמיד לוחמי אויב בלבד, ולא אזרחים חפים מפשע.

תמונה 1: פסל מתכת של ג'ינג'ס חאן במונגוליה. כשהיה מגיע לעיר הגדולה, היו כוחות האויב בורחים

מפני הסיפורים ששמעו על מסעותיו. (מתוך: ויקיפדיה)²⁵

שהונעו מאמונה עמוקה בצדקתם הדתית, דמו לאויבי צה"ל בעלי המוטיבציה הדתית העמוקה. לעומתם היתרון של הרומאים היה מספרם הגדול והציוד שהיה להם בשפע. בעזרת סבלנות רבה, ולאחר זמן רב, לכדו הרומאים קבוצות קטנות של מורדים והשמידו אותם. אט אט הצליחו לדכא את המרד.

צה"ל צריך לאמץ את גישת השחיקה כגישה השלטת ולפתח בתוכה 'סבלנות תמרונית' [מונח חדש]. מונח זה מבטא את הצורך להמתין לאויב בסבלנות, לבצע כל שניתן על מנת להוציאו ממחבואו ולהשמידו שנית, ואף פחות מכך, מהרגע שהתגלה. שימוש בשיטת ארבעת השלבים של פוש יכול להסדיר את סדר הפעולות של הכוח כאשר הוא מגיע למרחב לחימה. אימוץ גישת השחיקה אינו אומר כי מפקדי צה"ל יפסיקו לתחבל ויגיעו למפגש עם האויב בחזה חשוף. נהפוך הוא, מפקדי צה"ל ימשיכו לתחבל את האויב על מנת שזה יעשה טעויות וייצא ממחבואו.

עלינו להגדיר למפקד את המדד לעמידתו במשימה בצורה ברורה ומדידה. הדרך יכולה להיות אימוץ השיטה שהייתה נהוגה בצה"ל על מנת להגדיר תוצא נדרש על פי אחוזים –

²⁵ <https://www.pinterest.es/pin/756464068633963377>.

השמדה, נטרול וכדומה. עלינו לשחוק את האויב באזורים רבים ככל האפשר שבהם אנו יכולים לעשות כן, עד שנוכיח לו כי אם ימשיך יאבד את מרבית העומד לרשותו, ולא תהייה לו יכולת לשקם את הנכסים שיוותרו לו.

רשימת מקורות:

- אמי"ץ/תוה"ד. "אסטרטגיית צה"ל". אתר צה"ל. אוגוסט 2015, עמ' 11, <https://tinyurl.com/ybes7z23>.
- אמי"ץ/תוה"ד. תורת המבצעים (2007): עמ' 74-70.
- ברק, קובי. "השמיים אינם עוד הגבול - הצורך בלוחמה רב ממדית ביבשה ובאווירייה יבשתית". בין הקטבים 11-12. צה"ל: מרכז דדו (מאי 2017): עמ' 37.
- ותפרוד, ג'ק. גינגיס ח'אן. אור יהודה: דביר (2010): עמ' 142, 165.
- חליוה, אהרון. "עוד מאותו דבר" – על הצורך בדילוג תפיסתי". בין הקטבים 9. צה"ל: מרכז דדו (דצמבר 2018): עמ' 9.
- טורגן, שגיא. "מקלאוזביץ ללידל הארט, צה"ל משנה תפיסה". מערכות 465: עמ' 38.
- לידל הארט, באזיל. מחשבות על המלחמה. ישראל: מערכות, 1989.
- פינקל, מאיר. "כיפת ברזל – קו מאזיינו החדש?". מערכות 461.
- Barnett, C. *The Desert Generals*. Bloomington, Indiana (1982): p. 271.
- Owen, William. "The Maneuver Warfare Fraud". *Small Wars Journal*, <https://tinyurl.com/y85rdr2>.
- Peters, Ralph. "In Praise of Attrition". *Parameters* (November 2004): p. 28.
- Rodman, David. "From Maneuver to Attrition: the Transformation of the Israel Defense Forces?". *Small Wars Journal*, 5. 3.2016, <https://tinyurl.com/hwks5qd>.